

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО ТА ТРУДОВОГО ПРАВА

ГЕТЬМАН АНАТОЛІЙ ПАВЛОВИЧ

доктор юридичних наук, професор, ректор Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, академік НАПрН України
ORCID 0000-0002-1987-2760

БРЕДІХІНА ВІКТОРІЯ ЛЕОНІДІВНА

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри екологічного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, старший науковий співробітник НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України
ORCID 0000-0002-7983-1098

УДК [349.6:330.15](477)

DOI 10.37772/2518-1718-2023-3(43)-9

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНО ЗБАЛАНСОВАНОЇ СИСТЕМИ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Стаття присвячена науково-теоретичному і практичному аналізу проблем реформування природоресурсного законодавства України на шляху вступу до ЄС, удосконалення правового регулювання природоресурсних відносин під впливом євроінтеграційних процесів. Авторами зроблений аналіз євроінтеграційних вимог та ступеню виконання Україною відповідних зобов'язань стосовно сталого (збалансованого) використання та збереження природних ресурсів. Проаналізовані чинники актуалізації питань збалансованого природокористування у національній екологічній політиці та напрями їх вирішення. Досліджуються особливості та проблеми реформації національного природоресурсного законодавства. Виокремлена система правових, організаційних та технічних інструментів забезпечення функціонування екологічно збалансованої системи природокористування в сучасних умовах. Зазначено, що набуття Україною статусу кандидата у члени ЄС обумовлює перехід від наближення до чіткої імплементації (трансформації) європейських норм у національне екологічне законодавство, що вимагає більш глибокого аналізу його відповідності європейським стандартам та принципам.

У роботі зроблено висновок, що попри воєнні дії Україна продовжує виконувати свої міжнародні та євроінтеграційні зобов'язання у сфері використання природних ресурсів, зокрема поступово реформуючи як окремі сфери природокористування та захисту довкілля (лісова галузь, водокористування, надрокористування, збереження біорізноманіття, адаптація до змін клімату, використання альтернативних джерел енергії тощо), так і впроваджуючи правові, організаційні та технічні інструменти для реалізації вимог європейського законодавства (цифровізація управління, дерегуляція та прозорість господарської діяльності, децентралізація влади, державно-приватне партнерство, економічне стимулювання та «зелена» модернізація економіки).

Ключові слова: євроінтеграція, збалансоване використання природних ресурсів, сталий розвиток, природоресурсне законодавство, імплементація законодавства.

Статтю підготовлено в межах фундаментальної теми «Правове регулювання господарської діяльності в умовах розбудови економіки Індустрії 4.0» № 0120u104783, 2023 р.

Постановка проблеми. В умовах глобального понадмірного споживання, вичерпання природних ресурсів та порушення екологічного та кліматичного балансу на планеті запровадження вектору сталого розвитку поставило до людства в цілому та окремих держав концептуально нові вимоги до формування політичних, економічних та правових засад здійснення природокористування, збереження екосистем та охорони довкілля. Зазначимо, що суть та основні цілі сталого розвитку, а також конкретизація його основних складових, зокрема, економіко-правових, організаційних та інших інструментів управління природокористуванням та охороною довкілля, були сформульовані, починаючи з 90-х років ХХ ст., у низці міжнародних документів та програм, розроблених під егідою ООН, директивах ЄС та міжнародних угодах.

Серед іншого, ресурсний аспект політики сталого розвитку отримав певний поштовх до втілення на теренах Європейського Союзу, зокрема, у Стратегії сталого використання природних ресурсів, яка була запропонована Єврокомісією у 2005 р. і заклала основу для дій, спрямованих на зниження навантаження на навколишнє середовище в результаті виробництва і споживання (вичерпання та забруднення) природних ресурсів без шкоди для економічного розвитку [1]. В цій Стратегії були викладені основні напрями дій ЄС на наступні 25 років, спрямовані на більш ефективне та стале використання природних ресурсів протягом всього їх життєвого циклу (добування або збір, використання та утилізація). Планувалось, що в подальшому стурбованість із приводу природних ресурсів буде враховуватися у всіх відповідних стратегіях та політиках, особливо неекологічних, і реалізовуватимуться необхідні заходи у цій сфері, зокрема, створення центру ресурсних даних і показників, європейського форуму і міжнародної групи експертів тощо. І хоча конкретних цільових показників та інструментів її реалізації не було встановлено на той час, Стратегія сприяла подальшій реалізації концепції сталого розвитку та формуванню ідей збалансованого природокористування у теорію і практику управління природними ресурсами.

На сучасному етапі ідея сталого розвитку та збалансованого використання природних ресурсів опосередковано знайшла своє продовження в рамках Європейського зеленого курсу (The European Green Deal), офіційно представленого Європейською Комісією у Європарламенті 11 грудня 2019 р., метою якого є подолання викликів, пов'язаних зі зміною клімату та деградацією довкілля, шляхом трансформації ЄС до сучасної ресурсно-ефективної та конкурентоспроможної економіки [2]. Основними сферами, у яких Європейський зелений курс визначатиме

політику ЄС на найближчі роки є: клімат, енергетика, біорізноманіття, промислова політика, торгівля тощо.

Сьогодні досягнення сталого розвитку, який органічно поєднує економічний, екологічний та соціальний вектори, залишається одним з основних завдань Європейського Союзу. Зокрема, ЄС визначає пріоритети та цілі європейської екологічної політики на певний період і пропонує заходи, яких необхідно вжити, щоб досягти реалізації збалансованого (сталого) використання природних ресурсів, тим самим створює нові виклики процесам нормотворчості й імплементації європейських правових норм у правовій системі держав-партнерів [3, с. 139]. Характерно, що Європейський Союз є учасником понад 55 глобальних та регіональних договорів у сфері охорони довкілля та використання природних ресурсів. У глобальному довкіллевому управлінні керівництво ЄС вважається лідером з ухвалених рішень щодо розв'язання проблем змін клімату, небезпечних хімічних речовин та відходів, забруднення морського середовища, збереження біорізноманіття, дикої флори та фауни, середовищ їх існування тощо [4, с. 95]. При цьому європейські країни, що не є членами Євросоюзу, можуть запозичувати стандарти спільної екологічної політики і активно застосовувати їх у власному законодавстві та на практиці.

Прагнення України бути членом Європейського Союзу формувалося протягом багатьох років і останнім часом визнається важливим пріоритетом для соціально-економічного та політичного розвитку нашої держави. Євроінтеграція стала основним мотивом демократичних змін протягом останнього десятиліття та рушійною силою низки ключових реформ, заснованих на європейських цінностях, в різних сферах суспільного життя. В сучасних умовах серед іншого особливої актуальності набула необхідність вирішення проблем адаптації до змін клімату, охорони екологічних систем та здійснення організаційно-правового та економічного забезпечення збалансованого, раціонального використання та відтворення природних ресурсів. Розв'язання зазначених питань все частіше виходить на перший план формування політики розвинених країн та всіх країн-членів ЄС, а також вирішується в рамках реалізації екологічної та економічної політик України на шляху до Євроінтеграції. Тому сьогодні наша держава та її інституції навіть в складних умовах воєнного часу продовжують працювати над апроксимацією національного екологічного законодавства до права ЄС. Зазначені процеси суттєво прискорились на тлі збройної агресії РФ проти України, яка зумовила виникнення нових та загострення існуючих екологічних загроз та ризиків для життя й здоров'я людей, цілісності і сталості екосистем, безпековості довкілля

ля, а також призвела до значного забруднення атмосферного повітря, земельних, водних та інших природних ресурсів, знищення унікальних природних об'єктів та комплексів.

З отриманням у червні 2022 р. Україною статусу кандидата на членство в ЄС, зона відповідальності нашої держави ще збільшилась, зокрема, у колі зобов'язань щодо подолання корупції, реалізації верховенства права, реформації судової системи, що, як вбачається, може прискорити впровадження в тому числі й євроінтеграційних реформ у сфері економіки природокористування та охорони довкілля. З огляду на вказане, прискорення процесів глобалізації та євроінтеграції вимагає від нашої країни осучаснення та забезпечення дієвості механізму правового регулювання соціально-економічних та екологічних, зокрема, природоресурсних відносин, а від наукової спільноти – опрацювання особливостей реалізації концепції сталого розвитку за сучасних, в тому числі й воєнних, реалій та вироблення нових теоретико-методологічних засад правового забезпечення збалансованого природокористування.

Метою статті є аналіз виконання Україною євроінтеграційних зобов'язань стосовно сталого (збалансованого) використання та збереження природних ресурсів, дослідження особливостей та проблем реформації національного природоресурсного законодавства у цій сфері, а також формулювання науково-теоретичних та практичних висновків і пропозицій щодо можливих механізмів та інструментів забезпечення екологічно збалансованої системи природокористування в сучасних умовах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання розвитку екологічного та природоресурсного права України в умовах євроінтеграції, проблеми та особливості імплементації норм міжнародного та європейського права навколишнього середовища до національного законодавства були в центрі уваги таких науковців, як В.І. Андрейцев, А.О. Андрусевич, Н.І. Андрусевич, Г.В. Анісімова, О.В. Бевз, М.Я. Ващишин, А.С. Євстігнєєв, Н.Р. Кобецька, Є.М. Копиця, С.М. Кравченко, В.І. Лозо, Н.Р. Малишева, Д.А. Панфілова, В.Д. Сидор, О.О. Сурілова, О.А. Шомпол, О.М. Шуміло та ін. Вченими всебічно досліджувались доктринальні підходи та формувались наукові концепції щодо перспектив розвитку екологічного права та законодавства, формування еколого-правової політики нашої держави на тлі євроінтеграційних процесів та з урахуванням міжнародно-правових зобов'язань України. Водночас питання управління природними ресурсами, зокрема, вибудови системи збалансованого природокористування в Україні на основі європейських цінностей, імплементації норм європейського екологічного законодавства та їх втілення і реалізація у національ-

ному природоресурсному законодавстві не отримали належного висвітлення.

Виклад основного матеріалу. Приступаючи до дослідження заявленої проблематики, зазначимо, що впровадження збалансованого природокористування, збереження та відновлення природних екосистем визнані сьогодні одними із стратегічних завдань державної екологічної політики України. В рамках реалізації цих завдань передбачено, зокрема, усунення прямої залежності економічного зростання від збільшення використання природних ресурсів і енергії та забруднення довкілля, впровадження фінансово-економічних механізмів стимулювання орієнтації суб'єктів господарської діяльності на здійснення раціонального природокористування та застосування екологічно чистих технологій [5]. В сучасних умовах увага держави зосереджується на встановленні як адміністративно-управлінських засад регулювання природокористування, так і на формуванні цілої системи економіко-правових інструментів для здійснення раціонального, ощадливого та невиснажливого використання природних ресурсів як запоруки сталого розвитку нашого суспільства та майбутніх поколінь.

Актуалізація питання щодо забезпечення екологічно збалансованого використання природних ресурсів в Україні на рівні державної політики в умовах сьогодення викликана рядом причин та факторів. По-перше, – це довготривале використання старих моделей державного управління та економічного розвитку (централізованість системи управління і при цьому неузгодженість дій центральних і місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування; недосконалість та негнучкість законодавства при переході до ринкових умов господарювання; підпорядкованість екологічних пріоритетів економічній доцільності та вигоді; переважання ресурсо- та енергоємних галузей у структурі економіки; бюрократично перевантажена дозвільна система у сфері природокористування; фінансування природоохоронних та ресурсозберігаючих заходів за залишковим принципом тощо) та нагальність відповідних реформацій. Як зазначається в еколого-правовій літературі, ведення непослідовної еколого-правової політики не дало змоги нашій країні у свій час створити дієву систему збереження природно-ресурсного потенціалу, відтворення (відновлення) природних ресурсів і комплексів, захисту екологічних прав і забезпечити як дотримання «розумного» балансу публічних й приватних інтересів, так і безпекову домінують в процесі господарської діяльності [6, с. 41].

По-друге, – це зміна світових парадигм щодо критеріїв сталого розвитку, формування екоцентричного або енвіронментального підходів до врегулювання відносин «людина – природа»; необхідність

реагування на зміну клімату, трансформацію екосистем, втрату багатьох елементів біорізноманіття та інші глобальні виклики. По-третє, – це міжнародні, зокрема європейські зобов'язання України, які мають спрямовувати розвиток екологічного, в т.ч. природо-ресурсного законодавства з урахуванням відповідних положень права ЄС та світових стандартів. І, на жаль, по-четверте – віроломна збройна агресія РФ проти України, яка спричинила і продовжує наносити тяжкі втрати для природно-ресурсного потенціалу країни, знищуючи численні екосистеми на окупованих та постраждалих від воєнних дій територіях, вичерпуючи наявні природні ресурси і, як наслідок, завдаючи шкоди економіці України, життю, здоров'ю і добробуту населення [7].

Все зазначене змушує черговий раз звернути дослідницьку увагу на формування в національному правовому полі системи забезпечення збалансованого використання природних ресурсів, збереження їх екосистемного потенціалу як для сьогоdnішнього, так і для майбутніх поколінь на основі найкращих світових та європейських практик та підходів.

Як зазначається в науковій літературі, на сучасному етапі розвитку змінюються характер, спрямованість і структура природокористування, що впливає на вибір правових засобів його регулювання та зумовлює необхідність внесення коректив до системи законодавства і права в цій сфері. На думку М.А. Дейнеги, прийняті в Україні принципи сталого розвитку і засади збалансованого, екосистемного, комплексного використання природних ресурсів вимагають розробки нового сучасного підходу до розвитку природоресурсного законодавства. Вчена вказує на необхідність формування сучасної наукової концепції, що дасть змогу спрогнозувати динаміку розвитку природоресурсного законодавства, визначити принципи та пріоритети правового регулювання, послідовність прийняття нових законів та внесення змін до чинних нормативно-правових актів з урахуванням вимог міжнародного та європейського законодавства [8, с. 169].

Підтримуючи вказану думку, зазначимо, що для формування певної наукової концепції у цій царині, відповідної доктрини, створення теоретико-методологічного підґрунтя для прийняття відповідних ефективних політичних, соціально-економічних рішень, а також пошуку оптимальних шляхів удосконалення природоресурсного законодавства варто перед усім окреслити коло екологічних євроінтеграційних зобов'язань України, розуміти проблеми апроксимації національного екологічного законодавства до відповідних норм ЄС та напрями можливого реформування.

Відносини України як незалежної держави та Європейського Союзу, як зазначалось, мають майже

тридцятирічний досвід. Починаючи з Угоди про партнерство та співробітництво, підписаної у 1994 р. та розрахованої на 10-річний період, реалізуючись через План дій Україна – ЄС (2005-2009 р.р.), Угоду про асоціацію 2014 р., ця співпраця суттєво активізувалась після ухвалення лідерами 27 країн-членів ЄС у червні 2022 року рішення про надання Україні статусу кандидата на членство в Європейському Союзі. Остання подія передбачає всебічну трансформацію багатьох сфер діяльності українського суспільства та відкриває можливості отримання фінансової допомоги у адаптації правової системи та економіки України на шляху до членства в ЄС, а також триматиме у пріоритеті євроінтеграційні реформи нашої країни.

Відповідно свій шлях пройшла і продовжує відбуватися адаптація національного законодавства до законодавства ЄС. Так, у 2004 р. Законом України було затверджено Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, метою якої є досягнення відповідності правової системи України *acquis communautaire* з урахуванням критеріїв, що висувуються ЄС до держав, які мають намір вступити до нього [9]. У 2012 році наказом Мінприроди був затверджений Базовий план адаптації екологічного законодавства України до законодавства Європейського Союзу (Базовий план апроксимації), який передбачав перелік директив ЄС у сфері охорони довкілля, до яких повинно адаптуватися українське законодавство [10]. А у 2015 році Мінприроди представило Національну стратегію наближення (апроксимації) законодавства України до права Європейського Союзу у сфері охорони довкілля [11]. Вбачається, що наближення (апроксимація) національного законодавства має привести його у повну відповідність до вимог права ЄС як «на папері», так і у практиці застосування. Передумовами успішної апроксимації є створення в державі фінансового, інвестиційного та інституційного підґрунтя, можлива організація інститутів, вироблення процедур та підготовки відповідного персоналу (кадрів) з розроблення правових норм, їх реалізації та контролю дотримання [12, с. 30].

Відзначимо, що питання сталого розвитку, раціонального використання, збереження природних ресурсів та охорони довкілля особливо актуалізувалися для України у зв'язку з укладанням Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їх державами-членами, з іншої сторони від 27 червня 2014 р., ратифікованої Україною згідно із Законом від 16 вересня 2014 р. № 1678-VII [13]. Відповідно до цього документу сторони визнали можливість міжнародного управління з питань охорони довкілля та підтвердили зобов'язання щодо

ефективної імплементації у своїх законах та практиках багатосторонніх угод з охорони навколишнього середовища, учасницями яких вони є. Згідно з Додатком ХХХ до Угоди про асоціацію Україна має адаптувати своє законодавство до 26 директив та 3 регламентів ЄС у таких секторах як: управління довкіллям та інтеграція екологічної політики у інші галузеві політики; якість атмосферного повітря; управління відходами та ресурсами; якість води та управління водними ресурсами, включаючи морське середовище; охорона природи; промислове забруднення та техногенні загрози; зміна клімату та захист озонового шару; генетично модифіковані організми. Важливим для нашого дослідження є положення Угоди про те, що її сторони мають співробітничати з метою сприяння обґрунтованому і раціональному використанню природних ресурсів відповідно до цілей сталого розвитку з метою зміцнення зв'язків у сфері торговельної та екологічної політики та практики сторін. Одночасно Угода передбачає з метою сприяння сталому управлінню лісовими ресурсами можливість для сторін торгівлі легальною і сталою лісовою продукцією (ст. 294), а також вжиття ефективних заходів з метою моніторингу і контролю за торгівлею рибними та іншими водними живими ресурсами (ст. 295). Звернімо увагу, що в зазначених положеннях Угоди поєднуються як екологічні вимоги (екологічне управління природокористуванням, моніторинг стану природних ресурсів, боротьба з незаконним та нерегульованим їх використанням), так і економічні чинники (економічне зростання, розвиток ресурсного ринку та співробітництво у сфері торгівлі природними ресурсами). При чому пріоритет надається все ж захисту довкілля та його ресурсів. Так, ст. 296 (ч. 2) Угоди передбачає, що жодна Сторона не повинна послаблювати або знижувати рівень охорони навколишнього середовища чи праці, передбачений в її законодавстві, з метою покращення торгівлі або інвестицій шляхом відмови чи часткового відступу або пропонування такої відмови чи часткового відступу від своїх законів, підзаконних актів або стандартів у такий спосіб, що впливає на торгівлю або інвестиції між Сторонами. Вбачається, що зазначене має збалансувати екологічні та економічні інтереси в процесі господарського природокористування і в такий спосіб сприяти реалізації довгострокових цілей сталого розвитку.

Таким чином, Угодою про асоціацію між Україною та ЄС окреслено коло ключових питань та принципів, в тому числі й у сфері сталого використання природних ресурсів, які необхідно реалізувати нашій державі для входження до Європейського співтовариства як його повноправного члену. Зазначені принципи та стандарти мають бути сформовані в єдину стратегію, імplementовані як складові елементи на-

ціональної правової системи та включати заплановані інституційні реформи (з визначеними термінами) для забезпечення виконання і впровадження природоохоронного законодавства; розподіл повноважень природоохоронних органів на національному, регіональному та місцевому рівнях; процедури прийняття рішень та їх виконання; процедури сприяння інтеграції екологічної політики в інші сфери політики держави; визначення необхідних людських і фінансових ресурсів та механізм їх перегляду.

Втім, процес адаптації національного законодавства до європейського особливо в еколого-ресурсній царині на шляху до членства в ЄС не є простим та швидким. Як зазначають вчені, на стан та перспективи розвитку екологічного законодавства в умовах євроінтеграції впливають різноманітні за характером і часом дії фактори, зокрема, політичні, економічні, територіальна та фінансова децентралізація тощо [14, с. 271]. Що стосується адаптації природоресурсного законодавства до права ЄС, то тут можуть мати значення чинники економічні, зокрема, у сферах забезпечення торгівлі природними ресурсами між Україною та ЄС, видобування мінеральної сировини для розвитку певних галузей економіки, використання відходів як ресурсів та виробничої сировини тощо. На наш погляд, при правовому забезпеченні вирішення цих питань в контексті євроінтеграційних зобов'язань України не слід забувати й про інтереси нашої держави, спрямовані на ощадливе використання та збереження власних природних ресурсів як національного багатства і надбання.

Крім того, науковці та експерти відмічають загальні проблеми технічного характеру, що можуть виникати при імплементації законодавства ЄС. Зокрема, це: (а) виклики, що впливають з правової природи джерел права ЄС: правова природа регламенту, яка вимагає особливих підходів; цілі і сфера дії директив, їх зв'язок з міжнародними угодами; (б) виклики, пов'язані з необхідністю врахування динаміки розвитку законодавства ЄС, яке зазнає змін, та встановлення механізму імплементацій найновіших актів; (в) проблеми, що виникають у зв'язку із якістю перекладу норм європейського законодавства, адже неправильний переклад термінів та понять також може створити певні непорозуміння щодо тлумачення їх змісту та сутності; (г) інституційні виклики: контроль за дотриманням європейських норм; механізм звітування; взаємні зобов'язання держав-членів; спеціальні органи в рамках директив (регламентів) тощо [15, с. 140]. На думку вчених, для подолання вказаних та інших перешкод потрібно більше уваги звертати на необхідність досягнення цілей акту ЄС і при неможливості застосування запропонованих механізмів запропонувати свої. Для цього варто проводити більше консультацій між Україною та ЄС, що

дозволить усунути наявні проблеми. До того ж доцільно удосконалити механізми звітування про виконання, наприклад, Угоди про асоціацію та інших євроінтеграційних зобов'язань України.

Відзначимо, що на шляху до набуття членства в ЄС Україна вже доклала значних зусиль щодо правового забезпечення екологічної євроінтеграції та управління природними ресурсами. Як підтвердження можна назвати прийняття законів України «Про оцінку впливу на довкілля» (2017) (імплементация Директиви 2011/92/ЄС про оцінку наслідків деяких публічних і приватних проєктів на довкілля та Директиви 2003/4/ЄС про доступ громадськості до екологічної інформації); «Про управління відходами» (2022) (Директива 2008/98/ЄС про відходи та скасування деяких директив та ін.), схвалення Водної стратегії України на період до 2050 року (2022) та внесення відповідних змін до водного законодавства (Директива Європейського парламенту та ради 2000/60/ЄС (Водна рамкова директива); Директива 98/83/ЄС про якість води, призначеної для споживання людиною, зі змінами й доповненнями, внесеними Регламентом (ЄС) № 1882/2003 і Регламентом (ЄС) № 596/2009); Морської природоохоронної стратегії України (2021) (Директива 2008/56/ЄС, що встановлює рамки діяльності Співтовариства у сфері політики з морського середовища (Рамкова Директива про морську стратегію); Державної стратегії управління лісами України до 2035 року (2021) (Лісова стратегія ЄС до 2050 р.) тощо.

Сьогодні, попри військові дії, наша держава продовжує виконувати міжнародні та євроінтеграційні екологічні зобов'язання, зокрема, шляхом прийняття реформаторських рішень у низці довкіллевих, природоресурсних секторів – у лісовій, гірничій галузях, реалізації євроорієнтованої водної політики, моніторингу довкілля тощо. Зокрема, на виконання євроінтеграційних вимог Урядом України схвалені Стратегія розвитку галузі рибного господарства України на період до 2030 року (2023) та Енергетична стратегія України на період до 2050 року (2023), метою яких є досягнення ефективного і збалансованого управління природними ресурсами та удосконалення процесу розвитку відповідних галузей господарства за стандартами та практиками ЄС.

Проте, як свідчать матеріали аналітичного звіту щодо спроможності України виконувати умови членства в ЄС (гл. 27), який оприлюднила Європейська комісія 2 лютого 2023 р, не дивлячись на те, що останнім часом Україна зробила важливі кроки у розбудові екологічного законодавства та деякі реформації інституційної бази, стосовно питань охорони довкілля та адаптації до зміни клімату, а також вироблення конкретного плану дій для досягнення кліматичної нейтральності та інтеграції кліматичних

заходів до всіх інших сфер політики наша держава знаходиться ще на ранній стадії підготовки, тобто на її початковому рівні [16]. І хоча комісія відмітила позитивні зміни, зокрема у правовому регулюванні деяких видів природокористування, все ж ще існує багато прогалин та неузгодженостей в цій сфері. У даному зв'язку відмітимо, що йдеться не тільки про виконання норм Угоди про асоціацію, а й про необхідність для набуття повноправного членства в ЄС імплементации усіх *acquis communautaire* у сфері захисту довкілля та зміни клімату. А це, як зазначає сама Європейська комісія, близько 200 актів, більшість яких ніколи не розглядалися в Україні і тому ще треба оцінити, наскільки національне законодавство «наближене» до них.

Зокрема, вказується, що прогалини у рівні законодавчої вирівняності зросли з розширенням і поглибленням *acquis* ЄС у довкіллевій сфері після прийняття Європейської зеленої угоди (Європейського зеленого курсу). Доцільно додати, що через події в Україні і сам Європейський зелений курс в рамках ЄС почав змінюватись: питання декарбонізації та відмови від викопного палива в сучасних реаліях стають не лише частиною кліматичної нейтральності, а й нагальними питаннями енергетичної безпеки та незалежності ЄС [17]. Слід зазначити, що на тлі підтримки цього курсу та в рамках планів повоєнного відновлення Україна розпочала вивчення досвіду країн ЄС щодо імплементации Директиви ЄС 2010/75/EU про промислові викиди, впровадження найкращих доступних технологій та методів управління, а також інструментів Севільського процесу, до якого наша держава буде долучена поки в статусі спостерігача. Проте, залишилися виклики, що стосуються можливостей для прийняття відповідного *acquis* ЄС, мейнстрімінгу Зеленої угоди ЄС у всіх сферах політики України, особливо стосовно ефективного впровадження та реалізації норм відповідного законодавства.

Примітно, що наприкінці лютого 2023 р. нашим Урядом був запущений селф-скрінг адаптації законодавства України до права ЄС. В його рамках міністерства, інші центральні органи виконавчої влади мають провести первинну оцінку стану імплементации актів права ЄС та подати відповідний звіт і пропозиції щодо приведення секторального законодавства у відповідність з правом ЄС. В свою чергу Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України (Міндовкілля) утворило Міжвідомчу робочу групу з проведення такої оцінки у сфері захисту довкілля, яка має на меті синхронізувати зусилля українського експертного середовища для постатейного аналізу відповідності директив ЄС та національного довкіллевого законодавства, робота якої ще триває. Як зазначають фахівці, в даному випадку оцінюється не лише зміст, а й правильність імплементации. По-перше,

відповідні директиви мають бути імплементовані повністю, а не частково. Отже, не можна пропускати частини директив, замінювати їх своїми умовними «аналогами». По-друге, якщо певне питання в ЄС регулюється регламентом, потрібно пам'ятати про необхідність практичної реалізації, а не лише законодавчого наближення. Адже членство в ЄС – вже не асоціація [18]. Як би там не було, селф-скринінг у екологічній сфері допоможе чітко визначити, на якому етапі наразі знаходиться наша держава у імplementації європейського природоохоронного та природоресурсного законодавства; окреслити напрями, де потрібно посилити або пришвидшити зусилля; сформувати нові точки відліку руху та концентрації законодавчої уваги.

Принагідно зазначимо, що у науковій літературі до основних завдань реформування екологічного, зокрема, природоресурсного законодавства України в контексті євроінтеграційних зобов'язань відносять створення умов для інтеграції національної системи законодавства в європейській правовий простір; підвищення ефективності системи управління в галузі охорони довкілля та використання природних ресурсів; вдосконалення законодавчого процесу в екологічній сфері з метою забезпечення підвищення якості навколишнього природного середовища; ефективності правового регулювання і зниження адміністративних бар'єрів [19, с. 11]. Для виконання зазначених завдань також важливо обрання належних правових, організаційних, економічних й інших інструментів та механізмів, які б вирішували їх комплексно та ефективно. Так, в сучасних умовах серед іншого набирають обертів цифровізація (діджиталізація) системи управління природокористуванням та дерегуляція відповідної господарської діяльності, що покликані подолати довготривалі бюрократичні процедури у сфері використання природних ресурсів та усунути корупційні ризики; децентралізація управління природокористуванням, публічно-приватне, міжсекторальне партнерство, які можуть створити організаційне та економіко-фінансове підґрунтя для екологічно збалансованого ведення господарської діяльності. Зазначені заходи теоретично відповідають європейським цінностям, втім їх впровадження має бути

комплексним, прозорим, враховувати екосистемний підхід та сучасні реалії.

Висновки. Підсумовуючи викладене, можна констатувати, що європейський вибір України, а отже і покладені на неї євроінтеграційні зобов'язання окреслили сукупність певних напрямів та концептуально важливих засад, на яких має базуватися правове регулювання використання природних ресурсів з метою побудови збалансованої та прозорої системи природокористування для сталого розвитку нашої країни та врівноваження економічних, екологічних та соціальних інтересів учасників суспільних відносин. Сьогодні набуття Україною статусу кандидата у члени ЄС обумовлює перехід від асоціації (наближення) до чіткої імplementації (трансформації) європейських норм у національне законодавство, що вимагає більш глибокого аналізу його відповідності європейським стандартам та принципам. Попри війну, Україна, декларує власний європейський вибір, продовжує виконувати міжнародні зобов'язання у сфері використання природних ресурсів, зокрема поступово реформуючи як сфери природокористування та захисту довкілля (лісова галузь, водо-, надрокористування, біорізноманіття, енергетика, адаптація до змін клімату тощо), так і впроваджуючи правові, організаційні та технічні інструменти для реалізації вимог європейського законодавства (цифровізація управління, дерегуляція та прозорість господарської діяльності, децентралізація влади, економічне стимулювання та «зелена» модернізація економіки).

Звичайно, для того, щоб збудувати систему збалансованого природокористування в Україні, попереду ще багато викликів, завдань та необхідних важливих рішень. Але очевидно вбачається, що якнайшвидша адаптація національного екологічного, в тому числі й природоресурсного законодавства до європейських стандартів сприятиме не тільки реалізації намічених цілей сталого розвитку, а й дозволить оперативно вирішити багато питань щодо післявоєнного відновлення та розбудови країни на засадах раціонального використання та збереження природних ресурсів, переходу до принципів «зеленої економіки», впровадження альтернативної енергетики та, як наслідок, збалансування різновекторних інтересів суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Strategy on the sustainable use of natural resources. Communication from the Commission of 21 December 2005 - Thematic Strategy on the sustainable use of natural resources [COM(2005) 670 - not published in the Official Journal]. URL: <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/strategy-on-the-sustainable-use-of-natural-resources.html>.
2. Європейський зелений курс. Веб-сайт Представництва України при Європейському Союзі. 15 квітня 2021. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/galuzeve-spirvobitnictvo/klimat-yevropejska-zelena-ugoda>.
3. Шуміло О. М. Реалізація концепції сталого розвитку в законодавстві Європейського Союзу. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2021. № 1. С. 139 -144. URL: <https://doi.org/10.32850/sulj.2021.1.24>

4. Завада Я. І., Ільницька У. В., Лопата М. О. Співпраця Європейського Союзу з міжнародними акторами в контексті імплементації стандартів спільної екологічної політики ЄС. *Науковий журнал «Політикус»*. 2022. Вип. 4. С. 94-99. <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2022-4.14>
5. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року: Закон України від 28.02.2019 р. № 2697-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text> (дата звернення 15.05.2023).
6. Гетьман А. П., Анісімова А. В. Еколого-правова політика: сучасні підходи до формування. *Теорія і практика правознавства*. 2021. Вип. 1 (19). С. 39-63.
7. Вплив воєнних дій на довкілля в Україні та його відновлення до природного стану: матеріали слухань у Комітеті Верховної Ради України з питань екологічної політики (10 листопада 2022 року) / Ред.: Ю. Ю. Овчинникова. Київ: Комітет Верховної Ради України з питань екологічної політики та природокористування, 2023. 184 с. URL: <https://uncg.org.ua/wp-content/uploads/2023/05/Materialy-slukhan-2-1-1.pdf>.
8. Дейнега М.А. Концептуальні засади удосконалення системи природоресурсного законодавства України. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2023. № 1. С. 169-174. URL: <https://doi.org/10.32850/sulj.2023.1.30>.
9. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу. Перелік актів законодавства України та acquis Європейського Союзу у пріоритетних сферах адаптації: Закон України від 18.03.2004 № 1629-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1629%D0%B1-15#Text> (дата звернення 25.05.2023).
10. Щодо затвердження Базового плану адаптації екологічного законодавства України до законодавства Європейського Союзу (Базовий план апроксимації): наказ Мінприроди від 17 грудня 2012 р. № 659. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/FIN81968> (дата звернення 25.05.2023).
11. Національна стратегія наближення (апроксимації) законодавства України до права Європейського Союзу у сфері охорони довкілля. Київ, 2015. URL: <https://dn.gov.ua/storage/app/media/uploaded-files/aproksimatsii1.pdf>.
12. Сидор В. Д. Апроксимація екологічного законодавства України до права ЄС: аналіз міжнародної та національної правової бази. *Історико-правовий часопис: науковий журнал*. Луцьк: Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2019. № 1 (13). С. 29-33.
13. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їх державами-членами, з іншої сторони від 27 червня 2014 р. № 984_011 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (дата звернення 23.05.2023).
14. Гетьман А. П. Доктрина екологічного права та законодавства України: монографія. Харків: ТОВ «Оберіг», 2019. 336 с.
15. Оверчук О. В. Політика України щодо імплементації законодавства України до права ЄС: проблеми та перспективи. *Актуальні питання розвитку правової системи у сучасній Україні*: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Рівне, 23–24 грудня 2021 року). В 2 ч. Ч. 1. / Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янука. Рівне: Видавничий дім «Гельветика», 2021. С. 138-140.
16. Commission Analytical report on Ukraine's alignment with the EU acquis. P. 50-54. URL: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/commissionanalytical-report-ukraines-alignment-eu-acquis_en.
17. Андрусевич Н. Зелене відновлення: на яких принципах буде базуватися відбудова України. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2022/09/14/7146700/>.
18. Андрусевич Н. «Одиниця» за довкілля: чому Україна провалилася у сфері, де ми вважали себе успішними. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/experts/2023/02/7/7155638/>.
19. Панфілова Д. А. Екологічне законодавство в контексті міжнародно-правових зобов'язань України: проблеми реформування: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. 12.00.06. Харків, 2017. 21 с.

REFERENCES

1. Strategy on the sustainable use of natural resources. . Communication from the Commission of 21 December 2005 - Thematic Strategy on the sustainable use of natural resources [COM(2005) 670 - not published in the Official Journal]. Retrieved from: <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/strategy-on-the-sustainable-use-of-natural-resources.html>.
2. European Green Deal. mission of ukraine to the european union – homepage. Mission of Ukraine to the European Union website. (2021, April 15). Retrieved from: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/galuzeve-spivrobotnictvo/klimat-yevropejska-zelena-ugoda>.

3. Shumilo, O.M. (2021). Implementation of the sustainable development concept in the EU law. *Pivdenoukrainskyi pravnychi chasopys*. 1, 139–144 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.32850/sulj.2021.1.24>.
4. Zavada, Ya.I., Ilnytska, U.V & Lopata, M.O. (2022). Cooperation of the European Union with international actors in the context of the implementation of the standards of the common environmental policy of the EU. *Politicus*, 4, 94–99. <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2022-4.14> [in Ukrainian].
5. Law of Ukraine on the Key Principles (Strategy) of the State Environmental Policy of Ukraine for the Period till 2030 No. 2697-VIII (2019, February 28). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text> [in Ukrainian].
6. Hetman, A.P. & Anisimova, H.V. (2021). Environmental and legal policy: modern approaches to formation. *Teoriia i praktyka pravoznavstva*, 1 (19), 39–63. <https://doi.org/10.21564/2225-6555.2021.19.235508> [in Ukrainian].
7. Ovchynnykova, Yu.Yu. (Eds.) (2023). The impact of military actions on the environment in Ukraine and its restoration to a natural state: materials of hearings at the Committee of the Verkhovna Rada of Ukraine on Environmental Policy (2022, November, 22). Retrieved from <https://uncg.org.ua/wp-content/uploads/2023/05/Materialy-slukhan-2-1-1.pdf> [in Ukrainian].
8. Deineha, M.A. (2023). Conceptual principles of improving the system of natural resource legislation of Ukraine. *Pivdenoukrainskyi pravnychi chasopys*. 1, 169–174 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.32850/sulj.2023.1.30>.
9. Law of Ukraine On the State Programme for Adaptation of Ukrainian Legislation to the Legislation of the European Union, No. 1629-IV (2004, March, 18). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1629-15#Text> [in Ukrainian].
10. Order of the Ministry of Ecology and Natural Resources Regarding the approval of the Basic Plan for the adaptation of environmental legislation of Ukraine to the legislation of the European Union (Basic Plan of Approximation), No. 659 (2012, December, 17). Retrieved from <https://ips.ligazakon.net/document/FIN81968> [in Ukrainian].
11. National strategy of approximation (approximation) of the legislation of Ukraine to the law of the European Union in the field of environmental protection. (2015). Kyiv. Retrieved from <https://dn.gov.ua/storage/app/media/uploaded-files/aproksimatsii1.pdf> [in Ukrainian].
12. Sydor, V.D. (2019) Approximation of environmental legislation of Ukraine to EU law: analysis of the international and national legal framework. *Istoryko-pravovyi chasopys*. 1 (13), 29–33 [in Ukrainian].
13. Association Agreement between the European Union and its Member States, of the one part, and Ukraine, of the other part № 984_011 (2014, June, 27). Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text [in Ukrainian].
14. Hetman, A.P. (2019). *The doctrine of environmental law and legislation of Ukraine*. Kharkiv: Oberih [in Ukrainian].
15. Overchuk, O.V. (2021). Policy of Ukraine regarding the implementation of Ukrainian legislation to EU law: problems and prospects. *Aktualni pyannia rozvytku pravovoi systemy u suchasni Ukraini*. (pp. 138-140). Rivne: Vydavnychi dim «Helvetyka» [in Ukrainian].
16. Commission Analytical report on Ukraine’s alignment with the EU acquis. pp. 50-54. Retrieved from https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/commissionanalytical-report-ukraines-alignment-eu-acquis_en.
17. Andrusevych, N. (2022) Green recovery: on what principles will the reconstruction of Ukraine be based. Retrieved from <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2022/09/14/7146700/> [in Ukrainian].
18. Andrusevych, N. (2023). «Odynytsia» for the environment: why Ukraine failed in the field where we considered ourselves successful. Retrieved from <https://www.eurointegration.com.ua/experts/2023/02/7/7155638/> [in Ukrainian].
19. Panfilova, D.A. (2017). Environmental legislation in the context of Ukraine’s international legal obligations: problems of reform. *Extended Abstract of Candidate’s Thesis*. Kharkiv: Yaroslav Mudryi National Law University [in Ukrainian].

GETMAN ANATOLIY

2nd PhD in Law, Professor, Rector of the Yaroslav Mudryi National Law University,
Academician of National Academy of Legal Sciences of Ukraine

BREDIKHINA VIKTORIIA

PhD in Law, Associate professor at the Department of Environmental Law of the Yaroslav Mudryi National Law University, Senior Researcher of the Scientific and Research Institute of Providing Legal Framework for the Innovative Development of NALS of Ukraine

LEGAL SUPPORT FOR AN ENVIRONMENTALLY BALANCED SYSTEM OF NATURAL RESOURCE MANAGEMENT IN TERMS OF EUROPEAN INTEGRATION OF UKRAINE

Problem setting. In terms of global overconsumption, depletion of natural resources, exhaustion of natural resources, and disturbance of the ecological and climate balance on the planet, the introduction of the concept of sustainable development introduces completely new requirements for humanity as a whole and for individual states to form political, economic and legal frameworks for natural resource management, ecosystem conservation, and environmental protection.

Today, achieving sustainable development, which combines economic, environmental and social vectors, remains one of the main objectives of the European Union's policy. The aspiration of Ukraine to become a member of the EU is recognised as an important priority in the social, economic, and political development of our country. European integration has become the main motive for democratic changes over the past decade and the driving force for a number of major reforms based on European values in various spheres of public life. Under the current circumstances, the need to solve the problems of adaptation to climate change, protection of ecological systems and organisational, legal and economic support for the balanced and rational use, and reproduction of natural resources has become especially relevant. Therefore, today, our state and the institutions continue working on the approximation of national environmental legislation to EU law even in difficult conditions of wartime.

The accelerating processes of globalisation and European integration require that our country modernise and ensure the efficient mechanism of legal regulation of socio-economic and environmental, including natural resource relations. It also requires that the scientific community study the specifics of implementing the concept of sustainable development in the current, including military, realities and develop new theoretical and methodological frameworks for legal support of balanced natural resource management.

Analysis of recent researches and publications. The issues of environmental and natural resource law development in Ukraine in terms of European integration, problems and specific features of international and European environmental law implementation into national legislation were the key research focus among such scholars as V.I. Andreitsev, A.O. Andrusyevych, N.I. Andrusyevych, H.V. Anisimova, O.V. Bevz, M.Ya. Vashchyshyn, A.P. Hetman, A.S. Yevstihnieiev, N.R. Kobetska, Ye.M. Kopytsia, S.M. Kravchenko, V.I. Lozo, N.R. Malysheva, D.A. Panfilova, V.D. Sydor, O.O. Surilova, O.A. Shompol, O.M. Shumilo, and others. Scientists have comprehensively studied doctrinal approaches and formed scientific concepts regarding the prospects for the development of environmental law and legislation, the formation of environmental and legal policy in our country, taking into account European integration processes and international legal obligations of Ukraine. Nevertheless, the issues of natural resource management, including the system of balanced nature resource management development in Ukraine on the basis of European values, introduction of EU environmental law, and its implementation in national natural resource legislation, have not been sufficiently discussed.

Purpose of the research is to analyse Ukraine's fulfilment of its European integration obligations regarding sustainable (balanced) use and conservation of natural resources, to study the specific features and problems of reforming national natural resource legislation in this field, and to formulate scientific, theoretical and practical conclusions and suggestions regarding possible mechanisms and instruments for ensuring an environmentally balanced system of natural resource management under the current circumstances.

Article's main body. The article focuses on the scientific, theoretical and practical analysis of the problems in reforming Ukraine's natural resource legislation in the context of Ukraine's European integration process and improvement of legal regulation of natural resource relations under the influence of this process. The authors analyse the European integration requirements and the extent to which Ukraine fulfils its obligations regarding sustainable (balanced) use and conservation of natural resources. The article provides an analysis of the reasons for the relevance of the issues of balanced use of natural resources in the national environmental policy and ways to address them. The specific features and problems of reforming national natural resource legislation in this field are studied. The system of legal, organisational and technical instruments for ensuring the functioning of an ecologically balanced system of nature resource management in modern conditions is outlined. The authors mention that obtaining the EU candidate status by Ukraine determines the transition from approximation to a distinct transformation of European norms into national environmental legislation, which requires a deeper analysis of its compliance with European standards and principles.

Conclusions and prospects for the development. Ukraine's European choice, and thus its European integration obligations, have defined a set of certain areas and crucial frameworks that should serve as the basis for legal regulation of natural resource use in order to build a balanced and transparent system of natural resource management for the sustainable development of our country and to ensure that economic, environmental, and social interests of the participants in social relations are balanced. Despite the war, Ukraine continues to fulfil its international and European integration obligations in the field of natural resources use, including gradual reforms in certain areas of natural

resources use and environmental protection (forest and water management, subsoil use, biodiversity conservation, alternative energy sources, climate change adaptation, etc.), and the introduction of legal, organisational, and technical instruments to implement the requirements of European legislation (digitalisation of environmental management, deregulation and transparency of economic activity, decentralisation of power, economic incentives, and “green” economy modernisation).

It is considered that the fastest possible adaptation of national environmental, including natural resource, legislation to European standards will not only contribute to the implementation of the set goals of sustainable development, but will also allow to promptly address many issues related to the post-war recovery and development of the country on the basis of rational use and conservation of natural resources, transition to the principles of a “green economy”, implementation of alternative energy and, therefore, balancing the multi-vector interests of the society.

Key words: European integration, balanced use of natural resources, sustainable development, natural resource legislation, implementation of legislation.

За ДСТУ 8302:2015 цю статтю слід цитувати:

Гетьман А. П., Бредіхіна В. Л. Правове забезпечення екологічного збалансованої системи природокористування в умовах європейської інтеграції України. *Право та інновації*. 2023. № 3 (43). С. 64–74.